

УДК 81.Лінгвістика. Мовознавство. Мови
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/69-1-29>

Ругія Абдул КАРАКОЧ,
orcid.org/0000-0002-2636-529X
докторант (очний) кафедри азербайджанського мовознавства
Бакинського державного університету
(Баку, Азербайджан) raghayeva@mail.ru

ОДНОСКЛАДНІ ПРОСТІ ПРОПОЗИЦІЇ У ДІАЛОГІЧНИХ ТЕКСТАХ: СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА ТА ФУНКЦІЇ

Мета цієї статті розглянути деякі аспекти односкладових простих пропозицій у діалогічних текстах сучасної азербайджанської мови. Наголошується, що цей тип пропозицій історично служив для спілкування відповідно до нормативних моделей. Вони формуються на полюсі, між присудком підлягає мові.

Методи і методології. Автор широко застосовував методи порівняння діалогів, виділяв їх за емоційно-прикладним та звичайними характеристиками, уточнено стилістичні особливості структурно-семантичних, функціонально-комунікативних, а також прагматичних типів, створюваних найбільш важливими та поширеними типами в діалогах.

Новизна у статті. Автор уперше у вітчизняній літературі з метою аналізу діалогічних текстів звернувся до праць відомих азербайджанських письменників, порівнював їх структурно-семантичні, функціонально-комунікативні особливості із вимогою компонентів сучасної азербайджанської мови.

Висновки та висновки. Автор, підбиваючи підсумки свого дослідження, показує, що ці моделі односкладових простих речень у діалогічних текстах сучасної азербайджанської мови можна розглядати як фактори, що показують структурно-синтаксичні особливості нашої мови. Ті оригінальні синтаксичні одиниці, що історично виникли як комунікативна одиниця, з'явилися внаслідок розвитку азербайджанської мови у бік удосконалення. Ці пропозиції були сформовані з потреби співрозмовників у оптимальному та лаконічному засобі спілкування.

Наголошується, що мова як функціональна система, функціонує у діалогічних текстах речення як комунікативно – прагматичні аспекти односкладових простих речень. Наголошується, що у односкладових реченнях засоби висловлювання головних членів різноманітні. Тип пропозиції, про яку ми говоримо, що займає важливе місце в системі типів простої пропозиції, має сенсо-стильові та функціональні можливості в діалогах. Вони утворюють відповідність коїться з іншими тюркськими мовами.

Також, зазначається, що однотипні типи речень, що обробляються в діалогах, свідчать про багатство стилістичних ресурсів синтаксису сучасної азербайджанської мови та, зокрема, синтаксису мови. Наголошується, що односкладові пропозиції успішно забезпечують спілкування у діалогах, змінює інформаційний процес у розвитку подій. У діалозі з'являється важливий комунікативний механізм. Ці пропозиції характеризують «синтаксичну позицію» діалогу, «монопозицію», «монопредикативність».

Ключові слова: діалогічний текст, тип простої пропозиції по особі, односкладова пропозиція, невизначена особиста пропозиція, іменна пропозиція.

Rugiya Abdul KARAKOCH,
orcid.org/0000-0002-2636-529X
Full-time PhD student at the Department of Azerbaijan Linguistics
Baku State University
(Baku, Azerbaijan) raghayeva@mail.ru

ONE-SYLLABLE SIMPLE SENTENCES IN DIALOGICAL TEXTS: STRUCTURE, SEMANTICS AND FUNCTIONS

The purpose of this article is to consider some aspects of monosyllabic simple sentences in dialogic texts of the modern Azerbaijani language. It is noted that this type of sentence has historically served to communicate according to normative models. They are formed at the pole, between the predicate subject in the language.

Methodology and methods. The author widely used methods for comparing dialogues, distinguished them by emotional-applied and conventional characteristics, clarified the stylistic features of structural-semantic, functional-communicative, as well as pragmatic types created by the most important and common types in dialogues.

Novelty in the article. For the first time in domestic literature, in order to analyse dialogical texts, the author turned to the works of famous Azerbaijani writers, compared their structural-semantic, functional-communicative features with the requirements of the components of the modern Azerbaijani language.

Results and conclusions. The author, summing up the results of his research, shows that these models of monosyllabic simple sentences in dialogic texts of the modern Azerbaijani language can be considered as factors showing the structural

and syntactic features of our language. Those original syntactic units that historically arose as a communicative unit appeared as a result of the development of the Azerbaijani language towards improvement. These proposals were formed from the needs of the interlocutors for an optimal and concise means of communication.

It is noted that language as a functional system functions in dialogical sentence texts as communicative and pragmatic aspects of monosyllabic simple sentences. It is emphasized that in monosyllabic sentences the means of expressing the main members are varied. The type of sentence we are talking about, which occupies an important place in the system of types of simple sentences, has semantic, stylistic and functional capabilities in dialogues. They form a correspondence with other Turkic languages.

It is also noted that the same types of sentences processed in dialogues indicate the richness of the stylistic resources of the syntax of the modern Azerbaijani language and, in particular, the syntax of speech. It is emphasized that monosyllabic sentences successfully ensure communication in dialogues and change the information process in the development of events. An important communication mechanism arises in dialogue. These sentences characterize the "syntactic position" of the dialogue, "monoposition", "monopredicativity".

Key words: *dialogic text, type of simple sentence by person, monosyllabic sentence, indefinite personal sentence, nominal sentence.*

Вступ. У сучасній азербайджанській мові найширше місце у розділі синтаксису займає питання про просту пропозицію. Як ми знаємо, у повсякденному житті ми використовуємо більше простих речень у наших діалогах. У цій статті ми докладно розглянемо структуру, семантику та функції простих речень. Буде проаналізовано щільність їх обробки у діалогічному тексті. Прості речення мають різноманітні засоби вираження, створюючи різноманітність у мові. Одна з таких пропозицій – пропозиції в однині. Про особливості, що відрізняють ці пропозиції від інших типів речень, у тому числі про їхню актуальність у нашій сучасній мові, і йтиметься.

В азербайджанській мові просту пропозицію займає одне із центральних місць у синтаксичних одиницях. Проста пропозиція-основна одиниця тексту. Один із основних структурно-семантичних типів простої пропозиції в односкладових реченнях. Такі пропозиції відносяться до тих типів простої пропозиції, які диференціюються по особі. Один з таких типів-парні речення «слова, що виражають предмет думки та її дію, знак, будуються на основі спілок, є провідним засобом висловлювання та діалогу; а пропозиції з однаковим змістом служили спілкуванню за нормативними моделями, утворюючи себе у формі реальної пропозиції» (Казимов, 2019: 341).

Структурно-семантична ознака-основне мовне значення односкладових або двоскладових речень. Структурні типи односкладового речення проявляються у повній та неповній формах. У сучасній азербайджанській мові обидві структури мають специфічні семантичні, комунікативні та прагматичні особливості.

Текст розуміється як форма, що забезпечує розуміння у мовному процесі, що визначає ідею, думку. Текст – важлива одиниця спілкування.

У діалогічних текстах – між тими, хто говорить і слухають, які слідує один за одним, відбува-

ється чергування структур спілкування. Відображаються змінні реакції. Тут низка реплік за змістом розширює текст.

Односкладні речення займають одне з провідних місць у синтаксичній системі мови. Його типові моделі бувають у 2-х формах: 1) пропозиції з дієслівним складом в однині, 2) речення з субстантивним складом в однині.

Цей тип пропозицій найчастіше формується на основі підлягає, а іноді і на основі присудка. Це, звісно, конструктивний поділ.

В азербайджанському мовознавстві А. Джавадов, З. Будагова, Г. Казимов, П. Агаєв згадав однотипні речення.

У діалогічних текстах всі типи простого речення створюють інтеракцію. І. Казимов пише, що «Діалог – це форма взаємодії двох і більше співрозмовників. Діалог – це синтаксична одиниця, яка становить основу мови. Через цю промову людина вільно висловлює те, що думає. Чергування-одна з характерних ознак цієї мови. кожного з тих, хто говорить, пов'язана з промовою його попередника» (Казимов, 2019: 8).

Це також будується на односкладних реченнях. Типи словесної речення в текстових умовах створюють напружені ситуації, мають важливі функціональні можливості. У монографії групи авторів наголошується, що, «односкладні типи речень набувають важливої функціональності, як у монологічному, так і в діалогічному контексті. Ці функції впливають із стилістико-семантичних особливостей речень, що мають один компонент» (Адиллов, Вердиева, Агаєва, 2020: 351).

У діалогічних текстах високий стилістико-семантичний потенціал мовних одиниць, зокрема однотипних типів речень. Так, у діалогічних текстах загальна художня інформація передається через односкладні пропозиції. Односкладові типи пропозицій дозволяють художнього вираження у цьому середовищі допомагати людям у розу-

мінні, сприйнятті світу. Ці типи речень також формують у тексті можливості часу, філософської позиції. З погляду структурно-семантичної та функціональної значущості такі пропозиції активно з'являються у діалогах. У діалогічних текстах обидва вищеперелічені типи односкладових речень функціональні. Серед них є й відмінні ознаки. Ознакою першого типу і те, що може розпадатися на члени і включатися в діалогічну мову. У частині пропозицій першого типу в однині певна особа складається з однієї чи групи осіб, які виконують роботу, а в частині знаходять свій вияв справи та явища, що належать скрізь, завжди до всіх. Він характерний ознака другого типу – субстантивний характер. Обидва типи односкладових речень зустрічаються в діалогах та в промові персонажів. Таксономія парність – сукупність логічних, структурних, семантичних, комунікативно-прагматичних та граматичних ознак. Як видно, граматичний характер пропозицій цього також різноманітний. Як мовилося раніше, це самостійний структурно-смісловий тип простої пропозиції. Ці типи пропозицій наводяться автором у діалогах у мові копії. Позначає невизначене та множинне значення предмета. Вивчення цих типів на основі діалогічного тексту показує, що сучасна азербайджанська мова, стиль її драматичних творів, діалогічне середовище мають багаті виразні засоби. Використовуються його виразні засоби, лексичний та фразеологічний склад, максимальний арсенал синтаксичних конструкцій.

Засоби актуалізації однотипних речень у діалогічних текстах вирізняються також їх стислою, динамічністю у приведенні інформатики в активний стан, у виконанні ситуації, ознаки та предмета чи дії. Такі пропозиції здатні визначати ряд ознак, опрацьовуючись у діалозі. Односкладові речення розташовуються в рамках парних речень з членими реченнями, формуючи логічні, структурні, семантичні та граматичні ознаки.

1. Логічна ознака односкладових речень (питання про підлягає – присудка). Логічний ознака реалізує суб'єкт дії суб'єкта в промові – думка. Сенс смислового суб'єкта проявляється у формі новини. Логічний знак створює у діалогах процесуальну ситуацію. Логічний ознака чи логіко-семантичний показник пов'язані з категорією визначеності і невизначеності. У книзі Казимова І. наголошується, що: у тюркських мовах також виділяють категорії визначеності та невизначеності. Визначеність – індивідуальна або поодинокі (наприклад: цей кінь), а в інших випадках визначеність колективна (наприклад: ці коні). Категорія невизначеності має деякі характеристики: невизначена індивідуальність або однорідність. У випад-

ках присвійності та спрямованості зберігається невизначена форма: твій кінь, батько (Казимов, 2022: 33–34). Категорія невизначеності – категорія мислення. Ця категорія виражається в діалогах рядом мовних одиниць, у тому числі і пропозиціями невизначеного односкладового складу.

2. Структурна ознака односкладових речень. Ця ознака заснована на присудку. Він виникає на основі лише одного з головних членів. Інший головний член не бере участі.

3. Семантична ознака односкладових речень. Ця ознака характеризує основний характер односкладового речення у тексті, засоби його актуалізації, що породжують сенс. Через це взаємодія актуалізується мова, думка. Наприклад: – Мені холодно. – І мені теж. – Мороз (безособові пропозиції). – Сильний (тобто сильний мороз!)

4. Граматична ознака односкладових речень. Ця ознака безпосередньо пов'язана із змістом та сутністю односкладових пропозицій у діалозі, з його граматичною природою. Наприклад, граматичним показником невизначених особистих речень, що використовуються в мові драми, є те, що його повідомлення виражається різними дієловами у множині від третьої особи. Функцію повісті таких пропозицій виконують граматичні форми часу: не слово з рота, не добре, кажуть, є велика витрата (І. Ефендієв).

Односкладні прості пропозиції виділяються у своєрідні межі як самостійний структурно-смісловий тип. Кожен із них є окремою синтаксичною подією. Це різні форми, є й схожість. Між ними існує тісний зв'язок, стосунки. Також серед пропозицій цього проявляється явище синтаксичної синонімічності. Синтаксична синонімія з'являється між невизначеною особистою пропозицією та особистою пропозицією. Наприклад: Кажуть, убили людину на березі річки (М. Ібрагімов) – вони кажуть, що вбили людину на березі річки.

Вони формуються з урахуванням новин. Неповнота односкладових речень, що виникає на основі Новини, не однакова у всіх типах односкладових речень. Так, неповний тип невизначених особистих пропозицій активніший у діалогічній промові. З іншого боку, безособові пропозиції з інформативним іменником не спостерігаються у неповній структурі. Або ж загальні особисті пропозиції, виражені в однині II особи однини, не можуть бути неповними пропозиціями.

3. Будагова пише, що «пропозиція, пропущена у передмові чи передмові, перестав бути самостійним типом пропозиції. Це тип двоскладового чи односкладового речення. Їхня неповнота визначається порівняно з цілими парами або односкладовими пропозиціями» (Будагова, 1963: 168–169).

Пропозиція передає той чи інший момент вираженої ідеї у процесі спілкування. По суті, пропозиція-це одиниця, що виражає щодо закінчену ідею. Пропозиція-це конкретна комунікативна одиниця мови, висловлювання, фраза з індивідуальним лексичним складом, синтаксичним значенням, порядком слів та ознакою своєрідної інтонації. Дискурс відрізняється від пропозицій, які є синтаксичною одиницею. Сама пропозиція є типовою моделлю тексту, вона формує висловлювання. Пропозиція реалізується у процесі промови, утворюючи типову модель. З напрямів промови найважливішим є комунікативний напрямок. Основна мета та інтенсивність тут-надання інформації, запитати-навчання, та наполегливість-фактори попиту. Ми також можемо додати інтонацію сюди.

У сучасній азербайджанській мові односкладна проста пропозиція вивчається в умовах діалогу в кількох планах: 1. У синтаксичному плані. 2. У сенсовому плані. 3. У комунікативному плані. 4. У функціональному плані. 5. У прагматичному плані.

У спілкуванні використовуються простіші пропозиції. Наші думки та емоції виражаються цим простим висловом. Прості речення сучасної азербайджанської мови є двоскладовими реченнями, що мають обидва головні члени, і односкладові прості речення, що мають лише один з головних членів. Спілкування певною мірою забезпечується за допомогою простих речень азербайджанської мови. Ці пропозиції формуються на основі новин та інформації. Безособові, невизначено-особисті, загальноособові, іменні, повні та неповні пропозиції відрізняються активною позицією у діалозі.

Склад простої пропозиції діалогу складається з членів пропозиції, членів одного роду, доповнень, уточнень, звернень та вигуків, граматично не пов'язаних з членами пропозиції. З. Будагова пише, що «предикативність в однокомпонентних пропозиціях виявляється у поєднанні підлягає і присудка. Категорії часу, особи та образу служать висловлювання предикативності в безособових, загальноособистих і невизначено-особистих пропозиціях. Однак ці категорії визначаються у тих типах пропозицій» (Будагова, 1963: 203; 224).

Зазначимо, що в Азербайджанському мовознавстві в 60–70-х роках ті, хто писали про прості пропозиції, практично не торкалися комунікативно-прагматичних сторін цього типу пропозицій. Однак ці пропозиції були класифіковані, описані способи їх утворення, деякі відмітні ознаки пропозицій, що складаються з пар. Фактично, цю тему залишили

осторонь, оскільки комунікативний синтаксис не вивчався в синтаксисі азербайджанської мови. Але навіть у цьому випадку, наприклад, показано комунікативно-прагматичні аспекти загальної особистості та невизначеної особистості пропозиції. У книзі Будагової читаємо: «Якщо в невизначеному особистому реченні мають на увазі реальне, але невизначене обличчя, то загальному особистому реченні неможливо вгадати навіть особисте, навіть невизначене обличчя. Вони більше абстрактності інтер'єру. У плані завдань вони також різноманітні. Невизначена особиста пропозиція дає інформацію про роботу. Загальні особисті пропозиції визначають будь-яку подію, вказуючи на мету, результат, загальні обставини (Будагова, 1963: 131).

Звернімо увагу на діалог:

– Послухай мене, Бабір, уважно, слухай, що я тобі кажу: вони вбили і Гадира!

Бабір бек насупився. Він нахилився до нього. Кальян випав із рук:

– Як?

– Даа, Гадіра! Та будь ти в здоров'ї в ім'я аллаха, Гадіра ... Дай бог тобі терпіння! Все ж таки він був твоїм слугою!

Сміх висвітлив чорне і похмуре обличчя Бабіра. Він також трохи нахилився до Мешаді Джахангіра.

– Той самий Гадір? Так чоловік цього нашого Кумру...

– Він сам, чоловік цього Кумру!

Мешаді Джахангір закінчив свої останні слова зі значною поведінкою. «чоловік Кууу...мрууу»!

– Гадира?

– Гадира!

– Убили?

– Остаточо забрали його життя! (Світ Джалал).

Відомо, що пропозиція несе і комунікативну функцію як мовна та мовна одиниця синтаксичного навчання. Тому поряд зі структурним типом пропозиції класифікацію включається і комунікативний тип. Логіко-граматичний це тип комунікативності односкладової пропозиції. Цей тип відокремлює односкладову пропозицію від його структурного та семантичного типів. Ці пропозиції комунікативно використовують у всіх сферах, у яких існує мова. Кожен тип пропозиції має комунікативні та прагматичні можливості. Односкладні прості пропозиції є об'єктом вивчення як описового синтаксису, а й напрями дослідження комунікативного і прагматичного синтаксису. Цей напрямок та аспект досі залишаються невивченими в азербайджанській мові, одній із тюркських мов. Значення вивчення цього напряму у розумінні прагматичної сторони тексту велике.

Під комунікацією розуміється передача певної інформації, новин, інформації будь-якою мовною одиницею. Проста пропозиція також є важливим засобом комунікації мови. Проста пропозиція – це одиниця мови, що виражає певну інформацію в тексті, у мовленні в самостійному вигляді. «Головною комунікативною одиницею вважається пропозиція» (Джавадов, 1957: 264).

Прагматика-напрямок лінгвістики, що полягає у вивченні відносин між мовними знаками (одиницями) та тими, що використовують ці одиниці. Діалог також має прагматичні риси. «Діалогічна мова проявляється як «власність» двох і навіть більше осіб, тобто як соціально чисто інтерцентричне явище» які пропозиції найчастіше використовуються у сфері діалогу? Подальша обробка неповних та однотипних пропозицій у діалозі звільняє його від додаткового навантаження. Висловлювання тут обмінюються, одне пропозиція замінює інше У синтаксично впорядкованій організації культури мови основну роль відіграє ознака інтенсивності Інтенсивність-ця ознака визначається проміжком часу між питанням пропозицією діалогу і пропозицією у відповідь, основним вважається фон реалізації часу. як повна структура, що успішно виконує свою комунікативну функцію, передає як інтелектуальну, так і емоційну інформацію» (Джавадов, 1957: 96).

У діалогах функціонує кожен тип односкладового речення.

Невизначена особиста пропозиція. Одна з простих пропозицій ненаголошеного однини утворює невизначену особисту пропозицію. У таких конструкціях робота виконується невизначеною особою. Вони означають незалежні дії. Робота стає реальною та нереальною. Ця обставина пов'язана з тим, чи виконується конкретна робота. Невизначене особисте пропозицію вони висловлюють невизначеність за змістом, а й набувають зміст спільності і конкретності. Конкретна дія залежить від семантики головного члена речення. У такому реченні людина не виступає конкретно, і в цьому немає потреби. У цих пропозиціях людина знаходить своє вираження у новинах. Дієслово проявляється у множині III особи по всіх часах:

Наприклад.: Мелікульдовла. – Кажуть, Скорпіон ужалює себе і вбиває себе у пастці, в яку він потрапляє. (І. Ефендієв. XN, с.1); начальник фортеці. У ніч, коли принца було вбито, вони побачили цього Мерадаля біля його палацу ... (І. Ефендієв. XN, с. 3).

Загальну особисту пропозицію він висловлює незалежні дії. Це його знак. У таких пропозиціях

новина повідомляє виконавця справи загалом. Такі конструкції, які мають деякі спільні риси з невизначеним особистим пропозицією, виявляються у формі однини від II особи та множини від III особи, хоча їх звітка схожа. Наприклад.: Що посієш, те й пожнеш (приказка); Б; Ехх, треба б допомогти добрій справі, підтверджуй цю довідку і справу з кінцем (Б. Байрамов).

Безособова пропозиція. А. Джавадов пише: «безособові пропозиції мають особливу структуру та специфічну граматичну семантику. Цей гібридний тип поєднує у собі граматичну якість безособових та інфінітивних пропозицій» (Джавадов, 1957: 129; 145).

Наприклад: Мороз. Зараз ранок, ясно, що особиста пропозиція не бере участі в мубтаді (що підлягає) і вона (підлягає) не спадає на думку. Хоча формально такі пропозиції, які не можна додати до того, хто підлягає, здаються схожими на неповну пропозицію без підлягає. Основна особливість, що відрізняє ці два типи пропозицій, полягає в тому, що в особистому реченні неможливо визначити підлягає за допомогою тексту, попереднього речення або речень. У неповній пропозиції пропозиція легко відновлюється. Наприклад: Коли Сонце мерехтить над горизонтом, неможливо насититися спостереженням за граючими хвилями Каспію (Б. Байрамов); Ще годину до збирання дітей на шкільному майданчику (Г. Ількін); – Кого вони вели? – Кадира (М. Джалал) – це неповна пропозиція.

Іменна пропозиція. Це особливий тип структури у діалогах. Створює специфічну предикативну основу та схему. Незалежний інфінітив. Він також вважається субстантивним однокомпонентним, оскільки має субстантивні властивості.

Іменна пропозиція – формально важливе і давнє синтаксичне явище. Це особливе ім'я. Іменна пропозиція вказує на потенційні ознаки, які не залежать. Це називні пропозиції. Позначає назви предметів домашнього вжитку. Наприклад: – Хто ти? – Садівник.

Іменні пропозиції поділяються на 2 частини: називні та родові. Наприклад, садиба його величності. Принц та Мелікульдовла. Келих вина і закуски на низький стіл перед принцом (І. Ефендієв. Драма Хуршидбану Натаван, С.1).

Ці пропозиції виступають як потужний засіб інформації в текстах, обраних об'єктом. Бажання, наполегливість тощо. буд. він також висловлює значення. У простих п'ятицях із родовим відмінком основою вважається експресивно-емоційна оцінка: Вітаю, вітаю! – друг.

Словесна пропозиція. Такі пропозиції складаються з мовних одиниць із зверненням, призовним змістом. Наприклад: – Гумру, Гумру! Де дитина? Куди ти подів дитину, агиз (звичайне звернення до жіночої статі)! (Світ Джалал); – Йй, дівчино, Кумру, це я, чому мовчиш? Тонууу, хіба не бачиш, йй, Гумру!.. (Світ Джалал); – Геть звідси, я зараз так крикну весь світ збереться. Старий хижак!.. (Світ Джалал).

У словесних реченнях також згадуються тварини та птахи: Кишш! ... – Він розганяючи курей-несучок керував своїм млином (Світ Джалал).

Таким чином, діалогічні одиниці можуть складатися з усіх типів речень. Точніше, діалог будується з різних пропозицій. У тому числі із односкладових простих речень. Обробка та вивчення цих пропозицій у діалогах може бути структурно-змістовною, комунікативно-прагматичною та ін. він розкриває свої можливості. Усуває проблеми вміння чітко розрізнити безособові та особисті (певна особа, невизначена особа, загальна особа, ім'я) пропозиції. Одна з основних причин цього полягає, перш за все, у тому, що типи простих пропозицій щодо окремих осіб не мають правильного пояснення у поточних дослідженнях. З одного боку, під граматичним поняттям «людина» часто розуміють слова, що позначають ім'я людини.

Мова-це функціональна система. У системі функціонує будь-який тип пропозиції. У діалогічних текстах також мають бути вивчені важливі комунікативно-прагматичні аспекти односкладових простих речень. У односкладових реченнях засоби висловлювання головних членів різнома-

нітні. Тип пропозиції, про яку ми говоримо, що займає важливе місце в системі типів простої пропозиції, має сенсо-стильові та функціональні можливості в діалогах. Вони утворюють відповідність коїться з іншими тюркськими мовами. Через них створюються загальні функціональні значення, якості модальності, емоційності та виразності. Експресивно-емоційний потенціал, а також модальні значення з'являються у репліках діалогів. У діалогах односкладові прості речення грають роль стилістичних засобів.

Висновок. Підбиваючи підсумки дослідження, показується, що ці моделі односкладових простих речень у діалогічних текстах сучасної азербайджанської мови можна розглядати як фактори, що показують структурно-синтаксичні особливості нашої мови. Ті оригінальні синтаксичні одиниці, що історично виникли як комунікативна одиниця, з'явилися внаслідок розвитку азербайджанської мови у бік удосконалення. Ці пропозиції були сформовані з потреби співрозмовників у оптимальному та лаконічному засобі спілкування.

Також, зазначається, що однотипні типи речень, що обробляються в діалогах, свідчать про багатство стилістичних ресурсів синтаксису сучасної азербайджанської мови та, зокрема, синтаксису мови. Наголошується, що односкладові пропозиції успішно забезпечують спілкування у діалогах, змінює інформаційний процес у розвитку подій. У діалозі з'являється важливий комунікативний механізм. Ці пропозиції характеризують «синтаксичну позицію» діалогу, «монопозицію», «моно-предикативність».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kazimov Qəzənfər. Azərbaycan dilinin tarixi sintaksisi. Bakı, "Elm", 2019, 608 s.
2. İsmayılova M. Müxtəlif sistemli dillərdə dialoqların struktur-semantik xüsusiyyətləri (Azərbaycan və ingilis dillərinin materialları əsasında). Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiyanın avtoreferatı, Bakı, 2017, 33 s.
3. Halliday M.A. Language as code and language as behaviour: A systemic-functional interpretation of the nature and ontogenesis of dialogue. Vol.: Language as semiotic. L 4 Dover (N.H.), Pinter, 1984. 236 s.
4. Xəlilov, Buludxan. Müasir Azərbaycan dili. Sintaksis, 3 cild, Bakı, Şərq-Qərb, 2007. 422 s.
5. Budaqova Z.İ. Müasir Azərbaycan ədəbi dilində sadə cümlə. Bakı, Azərb. SSR EA-nın nəşriyyatı, Bakı, 1963. 114 s.
6. Cavadov Ə. Təktərkiibli cümlə. "Azərbaycan dilinin sintaksisinə dair tədqiqlər", Bakı, 1963; Cavadov Ə.M. Təktərkiibli cümlələrdə sözlərin sırası. _ Müasir Azərbaycan dili. III, sintaksis, Bakı, "Elm", 1981. 215 s.
7. Kazimov Q.Ş. Müasir Azərbaycan dili. Sintaksis. Bakı, "Ünsiyyət", 2000. 496 s.
8. Kazimov Q. Seçilmiş əsərləri. 10 cildə, 5 cild, Bakı, "Nurlan", 2008, 321 s.
9. Kazimov İsmayıl. Sadə cümlə sintaksisi. Bakı, Bakı, 2021. 264 s.
10. Adilov M., Verdiyeva Z., Ağayeva F. İzahlı dilçilik terminləri lüğəti. Bakı, "Elm və təhsil", 2020. 656 s.
11. Kazimov İ. Sintaksis və nitq mədəniyyəti. _ Müasir Azərbaycan dili və nitq mədəniyyəti məsələləri. Bakı, MMC, 2022. 239 s.
12. Cavadov Ə.M. Müasir Azərbaycan dilində şəxsiz cümlələr. Dilçilik məcmuəsi. Ədəbiyyat və Dilçilik İnstitutunun əsərləri, X cild, Bakı, 1957. 215 s.

REFERENCES

1. Kazimov, Qəzənfər (2019). Azərbaycan dilinin tarixi sintaksisi. [Kazimov, Gazanfar. Historical syntax of the Azerbaijani language]. Bakı, "Elm". 608 s. [in Azerbaijani].
2. İsmayılova, M. (2017), Müxtəlif sistemli dillərdə dialoqların struktur-semantik xüsusiyyətləri. [İsmayılova, M. Structural-semantic features of dialogues in languages with different systems] (Azərbaycan və ingilis dillərinin materialları əsasında). Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiyanın avtoreferatı, Bakı. 33 s. [in Azerbaijani].
3. Halliday M.A. Language as code and language as behavior: A systemic-functional interpretation of the nature and ontogenesis of dialogue. Vol.: Language as semiotic. L 4 Dover (N.H.), Pinter, 1984. 236 p.
4. Xəlilov, Buludxan (2007). Müasir Azərbaycan dili. [Xəlilov, Buludxan. Modern Azerbaijani language]. Sintaksis, 3 cild, Bakı, Şərq-Qərb. 422 s. [in Azerbaijani].
5. Budaqova, Z.İ. (1963). Müasir Azərbaycan ədəbi dilində sadə cümlə. [Budagova Z.I. A simple sentence in modern Azerbaijani literary language]. Bakı, Azərb. SSR EA-nın nəşriyyatı, Bakı. 114 s. [in Azerbaijani].
6. Cavadov, Ə. (1981). Təktərkipli cümlə. [Javadov, A. Simple sentence]. "Azərbaycan dilinin sintaksisinə dair tədqiqatlar", Bakı, 1963; Cavadov Ə.M. Təktərkipli cümlələrdə sözlərin sırası. Müasir Azərbaycan dili. III, sintaksis, Bakı, "Elm", 1981. 215 s. [in Azerbaijani].
7. Kazimov, Q.Ş. (2000), Müasir Azərbaycan dili. [Kazimov, G.S. Modern Azerbaijan language]. Sintaksis. Bakı, "Ünsiyyət", 2000. 496 s. [in Azerbaijani].
8. Kazimov, Q. (2008), Seçilmiş əsərləri. [Kazimov, G. Selected works]. 10 cildə, 5 cild, Bakı, "Nurlan", 2008. 321 s. [in Azerbaijani].
9. Kazimov, İsmayıl (201). Sadə cümlə sintaksisi. [Kazimov Ismail. Simple sentence syntax]. Bakı, Bakı, 2021. 264 s. [in Azerbaijani].
10. Adilov, M., Verdiyeva, Z., Ağayeva, F. (2020), İzahlı dilçilik terminləri lüğəti. [Adilov, M., Verdieva, Z., Aghaeva, F. Dictionary of explanatory linguistic terms]. Bakı, "Elm və təhsil", 2020. 656 s. [in Azerbaijani].
11. Kazimov, İ. (2022), Sintaksis və nitq mədəniyyəti. [Kazimov, I. Syntax and speech culture]. Müasir Azərbaycan dili və nitq mədəniyyəti məsələləri. Bakı, MMC, 2022. 239 s. [in Azerbaijani].
12. Cavadov, Ə.M. (1957), Müasir Azərbaycan dilində şəxsiz cümlələr. [Javadov A.M. Impersonal sentences in the modern Azerbaijani language]. Dilçilik məcmuəsi. Ədəbiyyat və Dilçilik İnstitutunun əsərləri, X cild, Bakı, 1957. 215 s. [in Azerbaijani].